

ISSN 2304-5809

Молодий Вчений

50

8

(60)
2018

ISSN (Print): 2304–5809
ISSN (Online): 2313–2167

Науковий журнал
«МОЛОДИЙ ВЧЕНИЙ»

№ 8 (60) серпень 2018 р.

Редакційна колегія журналу

Сільськогосподарські науки

Базалій В.В. – д-р с.-г. наук
Балашова Г.С. – д-р с.-г. наук
Клименко М.О. – д-р с.-г. наук
Коковіхін С.В. – д-р с.-г. наук
Лавриненко Ю.О. – д-р с.-г. наук
Писаренко П.В. – д-р с.-г. наук

Біологічні науки

Ходосовцев О.Є. – д-р біол. наук

Історичні науки

Змерзлий Б.В. – д-р іст. наук

Економічні науки

Іртищєва І.О. – д-р екон. наук
Шапошников К.С. – д-р екон. наук

Політичні науки

Наушкіна С.М. – д-р політ. наук
Яковлев Д.В. – д-р політ. наук

Педагогічні науки

Козяр М.М. – д-р пед. наук
Рідей Н.М. – д-р пед. наук
Федяєва В.Л. – д-р пед. наук
Шерман М.І. – д-р пед. наук
Шипота Г.Є. – канд. пед. наук

Філологічні науки

Шепель Ю.О. – д-р філол. наук

Філософські науки

Лебедева Н.А. – д-р філос. в галузі культурології

Юридичні науки

Бернацька Н.І. – канд. юрид. наук
Стратонов В.М. – д-р юрид. наук

Технічні науки

Гриценко Д.С. – канд. техн. наук
Дідур В.А. – д-р техн. наук
Шайко-Шайковський О.Г. – д-р техн. наук

Медичні науки

Нетюхайло Л.Г. – д-р мед. наук
Пекліна Г.П. – д-р мед. наук

Ветеринарні науки

Морозенко Д.В. – д-р вет. наук

Мистецтвознавство

Романенкова Ю.В. – д-р мистецт.

Психологічні науки

Шаванов С.В. – канд. псих. наук

Соціологічні науки

Шапошникова І.В. – д-р соц. наук

Географічні науки

Пилипенко І.О. – д-р географ. наук
Мальчикова Д.С. – д-р географ. наук

Міжнародна наукова рада

Arkadiusz Adamczyk – Professor, dr hab. in Humanities (Poland)
Giorgi Kvinikadze – PhD in Geography, Associate Professor (Georgia)
Janusz Wielki – Professor, dr hab. in Economics, Engineer (Poland)
Javad Khamisabadi – Professor, PhD in Industrial Management (Iran)
Inessa Sytnik – Professor, dr hab. in Economics (Poland)
Вікторова Інна Анатоліївна – доктор медичних наук (Росія)
Глушченко Олесь Анатоліївна – доктор філологічних наук (Росія)
Дмитрієв Олександр Миколайович – кандидат історичних наук (Росія)
Марусенко Ірина Михайлівна – доктор медичних наук (Росія)
Швецова Вікторія Михайлівна – кандидат філологічних наук (Росія)
Яригіна Ірина Зотовна – доктор економічних наук (Росія)

Повний бібліографічний опис всіх статей журналу представлено у:
Національній бібліотеці України імені В.В. Вернадського,
Науковій електронній бібліотеці Elibrary.ru

Журнал включено до міжнародних каталогів наукових видань і наукометричних баз:
РИНЦ, ScholarGoogle, CiteFactor, Research Bible, Index Copernicus.
Index Copernicus (IC™ Value): 4.11 (2013); 5.77 (2014); 43.69 (2015); 56.47 (2016)

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації – серія КВ № 18987–7777Р від 05.06.2012 р.,
видане Державною реєстраційною службою України.

Обкладинка журналу присвячена Кузьменку Андрію Вікторовичу. Він був культовим українським співаком, лідером відомого гурту «Скрябін», телеведучим, продюсером, актором, а також проявив себе як письменник після видання власної книги-автобіографії «Я, Победа і Берлін». Згодом вийшли книги «Я, Пащтет і Армія» та «Я, Шонік і Шпіцберген». Андрій Кузьменко мав активну громадянську позицію, яку часто висловлював в інтерв'ю. Він постійно фінансово допомагав бійцям АТО та відвідував поранених у лікарні. Цього року Андрієві «Кузьмі» виповнилося б 50 років.

ЗМІСТ**СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ**

- Максимович О.В.**
Професійні орієнтації підліткової молоді
Прикарпатського регіону
(за результатами опитування учнів
закладів загальної середньої освіти
м. Івано-Франківськ).....1

ХІМІЧНІ НАУКИ

- Осаул Л.П., Незгода Л.М., Журібіда А.В.,
Лук'янчук Г.А., Кроленко В.В.**
Геологічні зміни в біосфері
під впливом діяльності людини..... 6

**СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ
НАУКИ**

- Кривенко А.І.**
Видовий склад бур'янів
та їх біологічні групи
у короткочасних сівозмінах
Південного Степу України.....13

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

- Крохмальний Р.О., Крохмальний Д.Р.**
Відеоблог як явище сучасної
інтернет-комунікації (дискурсивні
маркери і когерентність образу).....18

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

- Мельник О.Ю.**
Жанрово-стилістичні особливості
репертуару квартету саксофоністів
«Джаз-класік»..... 22

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

- Маліновський В.В.**
Безперервність життя
у постановках Моріса Бежара..... 26
- Пічугіна Ю.О.**
Сучасні інформаційні технології
у проблемному полі культурологічних
досліджень: до питання
визначення похідних понять..... 29
- Фабрика-Процька О.Р.**
Русини і русинська культура
крізь призму сучасної
самоідентифікації.....32

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

- Ричко В.Ю.**
Почаївська лавра в контексті
конфлікту ідентичностей
у сучасному православ'ї в Україні.....37

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

- Балахтар В.В.**
Самооцінка як чинник емпатії
фахівців соціальної роботи..... 42

- Зубовський Д.С.**
Особистісне зростання учасників АТО
у посттравматичний період 47

- Малецька О.О.**
Підходи до проблеми формування
комунікативної компетентності
майбутніх фахівців у сфері
інформаційних технологій..... 53

- Цимбал С.В.**
Психолого-педагогічні засади формування
іншомовної компетентності викладачів.....56

- Широких А.О.**
Рефлексія як чинник
життєвого проектування особистості.....60

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

- Висоцька О.А.**
Науковий дискурс у сучасних
лінгвістичних дослідженнях..... 65

- Вільчанська Ю.Ю.**
Генеza тематичної парадигми:
від «знедоленого дитинства»
до «дитя революції».....70

- Корінчук Н.І.**
Особливості формування граматичної
компетенції учнів початкових класів
при вивченні англійської мови..... 75

- Купріянов Є.В.**
Іспанська тлумачна лексикографія:
історичний аспект.....78

- Остапчук Я.В.**
Функціонування концепту «розуміння»
в українській мовній картині світу.....84

- Остратюк Н.М.**
Дієслова відчуття чи дієслова сприйняття:
до питання семантичної класифікації
дієслівної лексики в українській мові.....88

- Pidgorna O.M.**
Appelle der psychoanalytischen auslegung:
"Drama Für Drei Leben" von Maria Matios
in freudischen traditionellen Spiegel.....93

- Сергеева И.С.**
Международная программа развития ребенка
ICDP в преподавании иностранного языка100

- Чеботар А.М., Іщенко Н.Г.**
Жанрові різновиди англійської мови
наукового тексту, їх характеристика
та відтворення у перекладі.....104

- Shevchenko L.O.**
The role of hyperbole in the Spanish
everyday discourse.....108

- Якушко К.Г.**
Термінологічний аналіз
іншомовного текстового матеріалу
першого модуля із сфери автоматизації.....111

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Александрович Т.З. Специфіка застосування педагогічних технологій при викладанні дисциплін у ЗВО.....	117
Арістова Н.О., Хмельовська М.М. Професійна суб'єктність майбутнього філолога: психолого-педагогічний аспект	120
Дияк В.В., Тушко К.Ю. Особливості методики викладання філософії (прикладний та теоретичний аспекти).....	123
Долінська Н.В. Сучасні моделі професійної діяльності викладача вищої школи США.....	128
Драч А.С. Експериментальна перевірка ефективності формування читацької компетентності майбутніх учителів іноземних мов засобами навчальних комп'ютерних програм.....	133
Дяченко Н.О. Професійний розвиток молодих викладачів – шлях до досконалості (досвід Австралії)	138
Жабенко О.В. Професійний розвиток науково-педагогічних працівників у галузевих університетах України.....	143
Козловська І.М., Стечкевич О.О. Інтеграція змісту природничо-гуманітарного компоненту у підготовці майбутніх фахівців технічного профілю.....	150
Козловський Ю.М. Визначення готовності до професійної діяльності на основі сформованості фахових компетентностей	153
Кондратенко Т.В. Інформаційно-комунікаційні технології у формуванні економічної компетентності майбутніх учителів технологій в процесі фахової підготовки.....	157
Лозинська С.В., Фалько В.В. Теоретичні основи дослідження розвитку креативності у дошкільників як особистісної здатності до творчості.....	162
Мартянова М.Є. Пацифістські принципи в освітній концепції Алена (Еміля-Огюста Шартє).....	166

Радзівілова І.А. Критерії і показники сформованості готовності майбутніх бортпроводників до професійної діяльності	169
Рідкодубська Г.А. Педагогічна система підготовки до професійної мобільності майбутніх працівників соціальної сфери	172
Шевирьова І.Г., Бадер С.О. Формування медіа-компетентності майбутніх учителів початкової школи: практичний аспект.....	176

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Левченко А.С. Актуальні питання призначення та проведення комплексної медико-балістичної експертизи.....	180
Маслова Є.В. Правовий статус права на звернення.....	183
Назаренко О.Л. Тлумачення сутності і змісту соціального захисту військовослужбовців.....	186

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Najaf Babayev Corporate political involvement in business environment	191
Ковальська К.В., Пастушенко Р.М. Тенденції розвитку ринку консалтингових послуг у контексті посткризового періоду в Україні.....	194
Мазуренко В.П., Копійка Д.В. Національні та глобальні виміри розвитку креативної економіки.....	200
Паневник Д.О. Підвищення економічної ефективності видобування сланцевої нафти.....	205
Свистун К.О. Іноземний і український досвід стратегічного планування сталого розвитку.....	211
Совик М.І. Організаційно-методологічні засади бухгалтерського обліку екологічних витрат підприємств України в умовах євроінтеграції.....	217

CONTENTS**SOCIOLOGICAL SCIENCES**

- Maksymovych O.V.**
Professional orientations
of adolescent youth of the Carpathian
Region (based on the survey
of students of Ivano-Frankivsk
general secondary educational institutions).....1

CHEMICAL SCIENCES

- Osaul L.P., Nezhoda L.M., Zhurybida A.V.,
Lukjanchuk G.A., Krolenko V.V.**
Geological changes in the biosphere
under the impact of human activities.....6

AGRICULTURAL SCIENCES

- Kryvenko A.I.**
Specific composition of weeds
and them biological groups in shot term
crop rotations of South Steppe of Ukraine.....13

SOCIAL COMMUNICATIONS

- Krohmalniy R.O., Krohmalniy D.R.**
Video blog as a phenomenon
of modern internet communication
(discursive markers and image coherence).....18

HISTORY OF ART

- Melnik O.Y.**
The genre- stylistic features of the reperture
of the quarter of saxofonists «Jaza-Classica».....22

CULTURAL STUDIES

- Malinovsky V.V.**
Continuity of life in the productions
of Maurice Bejart.....26
- Pichugina Y.O.**
Modern information technologies
in the problem field of cultural research:
to the question of definition
of derivative concepts.....29
- Fabryka-Prottska O.R.**
Rusyn and Rusyn culture in the context
of modern self-identification.....32

PHILOSOPHICAL SCIENCES

- Rychko V.Y.**
Pochayiv Lavra identity
in the context of the conflict
in moderns orthodoxy in Ukraine..... 37

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

- Balakhtar V.V.**
The self-appraisal as a factor
in the empathy of social work specialists.....42

- Zubovskiy D.S.**
Personal growth of participants of “ATO”
in the posttraumatic period.....47

- Maletska O.O.**
Approaches to the issue of formation
of communicative competence of future specialists
in the field of information technology..... 53

- Tsybmal S.V.**
Psychological and pedagogical bases
of formation of foreign language
competence of teachers.....56

- Shyrokykh A.O.**
Reflection as a factor
in the design of a person's life..... 60

PHILOLOGICAL SCIENCES

- Vysotska O.L.**
Scientific discourse
in modern linguistic research..... 65

- Vilchanska Y.Y.**
The genesis of the thematic paradigm:
from “disadvantaged childhood”
to “the child of revolution”.....70

- Korinchuk N.I.**
Features of formation of gramatic
competence principal initial classes
in English studying.....75

- Kupriyanov Ye.V.**
Spanish explanatory lexicography:
historical aspect.....78

- Ostapchuk Ya.V.**
Functioning of the concept «rozyminnja»
in Ukrainian linguistic worldview..... 84

- Ostratiuk N.M.**
The verbs of feeling or perception:
verbs' semantic classification in Ukrainian....88

- Pidgorna O.M.**
Appelle der psychoanalytischen auslegung:
"Drama Für Drei Leben" von Maria Matios
in freudischen traditionellen Spiegel.....93

- Sergieieva I.S.**
International child development program
in foreign languages teaching100

- Chebotar A.M., Ischenko N.H.**
Genre variation of scientific English texts,
genre characteristics and translation.....104

- Shevchenko L.O.**
The role of hyperbole in the Spanish
everyday discourse.....108

- Yakushko K.H.**
Terminological analysis of the first module
another language text material in the area
of automation.....111

PEDAGOGICAL SCIENCES

- Aleksandrovykh T.Z.**
Key features of pedagogical technologies
applied in teaching in higher
educational institutions.....117

Aristova N.O., Khmelyovska M.N. Future philologist's agency: psychological and pedagogical aspect.....120	Ridkodubaska A.A. Pedagogical system of preparation for professional mobility of future social workers.....172
Duyk V.V., Tushko K.Y. Features of the philosophy professional methods (applicable and theoretical aspects).....123	Shevyreva I.G., Bader S.A. Forming the media-competence of the future teachers of the elementary school: the practical aspect.....176
Dolinska N.V. Contemporary faculty employment models in USA.....128	LAW SCIENCES
Drach A.S. The experimental verification of readership competence formation effectiveness of the future foreign language teachers by means of educational computer programs.....133	Levchenko A.S. Topical questions of assignment and performance of comprehensive ballistic expertise.....180
Diachenko N.O. Professional development of early-career teachers – way to excellence (Australia experience).....138	Maslova Y.V. Legal status of the right to appeal.....183
Zhabenko O.V. Professional development of scientific- pedagogical employees in branch universities of Ukraine143	Nazarenko E.L. Interpretation of essence and maintenance of social defence of servicemen.....186
Kozlovskaya I.M., Stechkevych O.O. Integration content of natural-humanitary component in preparation of future specialists of the technical profile.....150	ECONOMIC SCIENCES
Kozlovskiy Yu.M. Definition of preparedness for professional activity on the basis of faculty compatibility satisfaction.....153	Najaf Babayev Corporate political involvement in business environment191
Kondratenko T.V. Information and communication technologies in forming the economic competence of the future technology teachers in the process of professional training.....157	Kovalska K.V., Pastushenko R.M. Trends of development of the consulting services market in the context of the post-crisis period in Ukraine.....194
Lozynska S.V., Falko V.V. Theoretical framework for the study of preschoolers' creative development as a personal capacity for creativity.....162	Mazurenko V.P., Kopiika D.V. National and global measures of the development of creative economy.....200
Martianova M.E. Pacifist principles in Alen's (Emile-Auguste Chartier) educational concept166	Panevnyk D.A. Increasing the economic efficiency of shale oil extraction.....205
Radzivilova I.A. Criteria and indicators of formedness of future flight attendants' readiness to professional activity169	Svystun K.O. Foreign and Ukrainian experience of strategic planning of the sustainable development.....211
	Sovyk M.I. Organizational and methodological bases of environmental costs accounting for enterprises of Ukraine in the conditions of euro integration.....217

РЕФЛЕКСІЯ ЯК ЧИННИК ЖИТТЄВОГО ПРОЕКТУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Широких А.О.

Рівненський державний гуманітарний університет

У статті відображаються результати теоретичного дослідження «рефлексії» як чинника життєвого проектування особистості. Проведено системний аналіз поняття в науковій літературі та виділено основні підходи до визначення його змістових характеристик. Теоретично обґрунтовано провідні властивості, форми феномену, здійснено теоретичний аналіз наукових робіт, що розкривають сутність рефлексії як чинника життєвого проектування особистості. Окреслено рефлексію активним чинником, що впливає на утворення Я-концепції [Сергеєнкова, с. 175], самовизначення, самоідентифікації особистості, як передумову створення життєвого проекту, механізм забезпечення конгруентності, конструктивності і чіткості побудови життєвої перспективи.

Ключові слова: рефлексія, саморефлексія, самосвідомість, самовизначення, рефлексивний аналіз, проект, життєве проектування.

Постановка проблеми. У суспільстві ХХІ ст. відбувається стрімке збільшення темпоральності життя та оновлення процесів соціального досвіду. Вони пропонують нові тенденції життєтворчості особистості, серед яких можна відзначити і спрямованість до індивідуалізму. Як такий, він проявляється у визнанні пріоритету індивідуальних інтересів над інституційними, у створенні, гуманізації мікросвіту людини та в уможливленні права на незалежне існування з можливістю розвивати себе, самовдосконалюватись.

Актуальність нашого дослідження визначається недостатністю вивчення ефективних способів самопобудови, самоздійснення, чого вимагає життєвий рух сучасної епохи. Вона полягає в науковому пошуку знань, що конструктивно впливають на життєтворчість особистості.

Популяризованим у суспільстві стало проектування суб'єктивного життєвого шляху. Побудова може здійснюватися у формі життєвого проекту, який утворюватиметься і функціонуватиме за умови індивідуального свідомого підходу. Проект (від лат. *projectus* – кинутий уперед) у загальному розумінні – визначається як система параметрів майбутнього життя людини; утворений прототип, прообраз передбачуваного або можливого – в єдності зі способами його досягнення, який включає сукупність ряду послідовних дій, динаміку станів об'єкту в часі, спрямованих на досягнення цілі чи результату. Предметом проектування виступає особистість, а об'єктом – її майбутнє (психологічно-суб'єктивна та предметно-об'єктивна реальність).

Обов'язкова передумова, що забезпечує адекватність та відповідність проекту реаліям життя особистості, являє собою подолання кризи самоідентифікації, формування чіткої світоглядної позиції, самовизначення професіно-особистісного екзистенціального вектору. Самовизначення є потребою у формуванні змістовної системи життєдіяльності, у якій злиті уявлення про себе і про світ, потребують конструктивності та орієнтованості на майбутнє.

Дані процеси відбуваються у тісному взаємозв'язку між собою та передбачають чинник рефлексії як найголовнішої функції самосвідомості [4, с. 174]. Вона спрямовує свою діяльність на пізнання, самоаналіз, осмислення суб'єктивної поведінки, життєвої ситуації та діяльності в сис-

темі людських відносин і дає «внутрішню непогрішиму сприйняття власного буття» (Дж. Локк, Досвід про людський розум). Саме тому слід детальніше дослідити властивості рефлексії, принципи її функціонування, щоб зрозуміти, яким чином вона впливає на гносеологічну основу побудови життєвого проекту.

Перед нами виникли **дослідницькі завдання**: 1) проаналізувати категорію «рефлексії» у філософській та психологічній літературі; 2) дослідити її функціональність як механізму самосвідомості; 3) сформувані чітке розуміння рефлексії як активного чинника життєвого проектування; 4) дослідити її вплив на утворення й реалізацію життєвого проекту.

Метою даної статті є теоретичний аналіз підходів у психології, що відображають особливості, функції та форми рефлексії як важливого чинника життєвого проектування особистості.

Виклад основного матеріалу. Свідома побудова особистістю індивідуального шляху як психологічний процес може мати стереотипний характер та зводиться до простого конструювання вже апробованих технік його побудови та здійснення. Більш високий рівень даного процесу передбачає творче здійснення життя, яке включає в себе процедуру конструювання, але не зводиться до неї. Така форма проектування пов'язана з відкриттям себе для себе; апробацією "неторованих шляхів" у житті; відходом від стереотипів у баченні та програмуванні життєвих подій в своєму майбутньому житті; використанням засобів та соціальних можливостей, які тільки зароджуються та ще не зовсім оче-видні для масового сприйняття, а також власних, таких, що відкриваються для себе в процесі творчого осмислення, особистісних ресурсів» [7, с. 397].

Як описує Л. Рубінштейн, психічне має двояку форму існування. Перша, об'єктивна форма психічного існування виражається в житті і діяльності: це первинна форма його існування. Друга, суб'єктивна, форма існування психічного – це рефлексія, інтроспекція, самосвідомість, відображення психічного в самому собі: це вторинна, генетично пізніша форма, з'являється у людини [8, с. 27].

С.Л. Рубінштейн зазначає, що: «Існує два основних способи існування людини і, відповідно, два відношення її до життя. Перший – життя, що не виходить за межі безпосередніх зв'язків,

в яких живе людина. Тут людина вся всередині життя, будь-яке її відношення – це відношення до окремих явищ, але не до життя в цілому. Відсутність такого відношення до життя в цілому С.Л. Рубінштейн пов'язує з тим, що людина не виключається із життя, не може зайняти мисленно позицію поза ним для рефлексії над ним. Другий спосіб існування пов'язаний із появою рефлексії. Вона ніби призупиняє, перериває цей безперервний процес життя і виводить людину мисленно за його межі. Людина ніби займає позицію поза ним. Це вирішальний поворотний момент. Тут закінчується перший спосіб існування і починається другий. З появою рефлексії пов'язане філософське осмислення життя [8, с. 30].

Такому вищому рівню даного проектувально-здійснювального процесу сприяє психологічний чинник рефлексії. Насамперед відзначимо, що за А.Огурцовим, рефлексивність починається там, де виникає відхилення від зразка, де усвідомлюється незадовільність колишнього еталону. Але це тільки початок рефлексивного руху. Рефлексія призводить до зрушення в зразках, до зміни схем діяльності і думки під час проектування. Процес рефлексії відбувається і конструюється при порівнянні вихідних схем діяльності і тих схем, які виникають після акту рефлексії. Але саме це зрушення об'єктивація рефлексії, її відкладення в деяких об'єктивно фіксуючих процесах [6, с. 19].

Об'єктивація – винесення назовні – побудова своєї поведінки, діяльності, що втілюється в життя в кінцевих результатах рефлексивних об'єктивних схем [2, с. 118].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Свідома побудова людиною свого життя позначається у психології як планування, програмування, життєтворення, проектування. Категорія життєвого проекту ще досить молода і досліджується на базі невеликого числа концепцій: 1) життєвого шляху (Г. Балл, Ш. Бюлер, Є. Головаха, С. Максименко, Т. Титаренко); 2) суб'єктивності переживання часу (С. Головаха, І. Кон, К. Абульханова-Славська, О. Кронік, О. Шульце, Б. Цуканов); 3) життєтворчості (А. Сухоруков, І. Бех, І. Махров, М. Шульга, Н. Ануфрієва, О. Донченко, Т. Титаренко) та 4) життєвої програми особистості (І. Мартинюк, Н. Соболева, Л. Сохань).

Категорію рефлексії розглядають крізь призму міждисциплінарного підходу. Оскільки вона є об'єктом: соціології (Л. Орбан-Лембрик, Ю. Давидов, Ю. Сунцов); педагогіки (Ю. Кулюткін, Б. Ковальов, С. Кондратьєва, А. Бізязєва, А. Веремчук); філософії (Д. Локк, Р. Декарт, Г. Лейбніц, І. Кант, І. Фіхте, Г. Гегель, Гусерль, М. Мамардашвілі, В. Лекторський); психології (Б. Ананьєв, Ж. Піаже, С. Рубінштейн, Л. Леонтьєв, П. Блонський, А. Зак, А. Карпов, В. Зарецький, В. Лефєвр, В. Слободчиков, Г. Костюк, Г. Щедровицький, І. Семенов, Н. Гуткіна, О. Анісімов, О. Сиротіна, Р. Павелків, С. Степанов, С. Максименко, Л. Максимова, Є. Ісаєв, Є. Смирнов, Ю. Кулюткина) та багатьох інших гуманітарних наук.

Її аналіз здійснюється у напрямках дослідження свідомості (Л. Виготський, Н. Гуткіна, О. Леонтьєв), мислення (А. Брушлинський, В. Давидов, В. Лефєвр, Г. Щедровицький, М. Алексєєв, О. Зінов'єв, С. Рубінштейн), спілкування (Г. Ан-

дрєєва, О. Бодальов), особистості (К. Абульханова-Славська, Ф. Василюк, Ф. Лазурський, С. Максименко), творчості (І. Семенов, С. Степанов, Я. Пономарьов), генетики (В. Слободчиков, Ж. Піаже, С. Максименко), планування (А. Варданян, В. Давидов, В. Магкаєв, Є. Ісаєв та ін.).

Перед нами стоїть аналітичне завдання – з'ясувати взаємозв'язок двох даних категорій: «життєвого проектування» й «рефлексії», продемонструвати їх взаємовплив, взаємодіяльність у системах суб'єкт-об'єктних і суб'єкт-суб'єктивних відносин особистості.

Зміст рефлексії визначається предметно-чуттєвою діяльністю. Вихідна позиція розуміння «рефлексії» експлікується ще древніми мислителями. Давньогрецькі філософи Сократ і Платон (3-4 ст. до н.е.) використали техніку рефлексивного діалогу у гносеологічному змістонаповненні, вважаючи головною метою людини – самопізнання. Арістотель у трактаті «Про душу» позначає її науково-психологічну форму як «мислення про мислення». Теологічний погляд Августина твердить, що рефлексивне осягнення своєї сутності є наближенням до Бога, так як душі притаманні божественні атрибути. Рефлексія є принципом роботи душі, що відбиває в свідомості власні думки та ідеї (Р. Декарт). Після відчуттів (слуху, зору, нюху, дотику, смаку) є другим джерелом пізнання, опрацюює внутрішню інформацію структур першого рівня (Джон Локк). А також, це – мисленнєва діяльність, здатна до аперцепції й усвідомлення (Г. Лейбніца). У вітчизняній же літературі цей термін почав використовуватися лише з 30-40-х рр. минулого століття [6, с. 4]. А. Безуман сформулював його визначення як «перенесення переживань із зовнішнього світу на себе».

За рахунок інтенсивності роботи науковців, філософська рефлексія трансформувалася з етико-гносеологічного способу буттєвої онтологізації в раціоналізацію інтелектуального знання, й логіко-методологічну епістемізацію. З'являються наукові роботи Н. Алексєєва, І. Ладенко про напрямки вивчення рефлексії у психології; гносеологічні дослідження А. Огурцова про альтернативні моделі аналізу свідомості із точки зору рефлексії та розуміння; аналіз Г. Антипова щодо філософської рефлексії і природи ідеального, структурне дослідження М. Розова методології аналізу рефлектуючих систем та ін.

Частина робіт належить ролі рефлексії у навчальній діяльності учнів. Роботи В. Рубцова присвячені психологічним основам дослідження спільних навчальних рефлексивних дій у дітей. Дослідження Е. Дубовської, І. Улановської, О. Яркіної розкривають зміст рефлексивних компонентів самої навчальної діяльності, а аналітичні вчення О. Мальської та А. Сидельникової з'ясовують особливості усвідомлення навчальної діяльності студентами. Особливо вивчається роль рефлексії у структурі наукового пізнання. Це зробили Л. Сичова, що проаналізує рефлексію з позиції об'єкту дослідження як емпіричного матеріалу гносеології; М. Мириманової, яка виокремлює її в понятійній структурі науки; та В. Гувакова і Н. Комарової, що позначають дану чинником організації і розвитку медичного знання [6].

Найважливішими в нашій аналітичній роботі є гносеологічні дослідження В. Слободчикової,

які розкривають шлях становлення рефлексивної свідомості в ранньому онтогенезі; Г. Голіцина – про рефлексію, як чинник розвитку індивіда; Е. Семенова – про психологічні механізми рефлексії та кооперацію діяльності; В. Розіна щодо рефлексії в структурі свідомості особистості; В. Супрун – про роль рефлексії в соціальному прогнозуванні та В. Давидова й А. Зак – про рівень планування як умову рефлексії [6]. Саме новітні дослідження краще окреслюють розуміння рефлексії як невід'ємного чинника життєвого проектування.

В одному із них Р. Еммерсон говорить, що без довіри людини до себе неможливий творчий, тобто життєдайний характер діяльності, неможливе самопроекування майбутнього, тому що довіра до себе передбачає насамперед ставлення до себе як до цінності. Довіра до себе – це складне утворення, що не є величиною постійною, адже цей рівень визначається постійним співвіднесенням людиною себе зі світом, а з іншого боку – із самим собою [3, с. 19].

Іншими словами, прогнозуючи свою діяльність, свої вчинки, вибираючи мету, людина, з одного боку, "виходить за межі" себе, тобто вже накопиченого досвіду, а з іншого – звертається до змістів, сформованих у минулому досвіді, і спирається саме на них, тобто на їхній зміст. Саме в цьому змісті довіри до себе можна визначити як здатність людини "виходити за межі" себе, не вступаючи у суперечності із собою. Інакше немає цілісності, немає стійкості особистості, з одного боку, але немає зміни та розвитку – з іншого.

Отже, довіра до себе сприяє злиттю минулого і майбутнього в єдиний цілісний акт життєдіяльності, і в цьому її найважливіша функція. У результаті саме довіра до себе є одним із механізмів, що моделює ефект збалансованості рівня саморефлексії [3, с. 25].

Планування проекту, формування його цілей, компонентів стратегій, методів, та інших складових потребує рефлексивної роботи. Так, Г. Антипов вважає, що рефлексія є необхідним чинником будь-якого розвиненого духовного виробництва, виступаючи у вигляді його особливого «вимірювання». Як характеристика предметно-зорієнтованої свідомості, надає життєвим цілям чіткості, ясності, конструктивної сили (А. Огурцов). Повертає свідомість на саму себе, змушує її перебудовуватися, шукати нові підстави і будувати нові ідеальні об'єкти. Саме така прогресивна мисленнева робота стимулює акти конструювання та теоретико-пізнавальні дії життєвого проекту, допомагаючи активно стимулювати його структурування.

Рефлексивна свідомість рухається по колу, де поворот назад виявляється одночасно подоланням минулого і передбаченням майбутнього. Можна, вочевидь, сказати, що рефлексія – це ніщо, яке дозволяє зробити щось. З її допомогою досягається співвідношення свідомості з іншим свідомістю, з попереднім і майбутнім станом свідомості і дії. Рефлексія існує в зазорі між «вже» і «ще не», «вже став» і «ще не став», забезпечуючи осмислення минулого і передбачення майбутнього [6, с. 19].

Залежно від часової спрямованості осмислення і переосмислення особистісних змістів, в індивіда

варіюють такі види особистісної рефлексії, як: 1) ретроспективна; 2) ситуативна та в) перспективна [5, с. 122]. На нашу думку, ретроспективний вид особистісної рефлексії в розумінні взаємозв'язку із життєвим проектуванням відповідає за осмислення минулого образу "Я", поведінку в минулому, життєві успіхи й невдачі, позитивний та негативний досвід планування, набуті шляхи досягнення цілей. Ситуативний вид особистісної рефлексії займається формуванням реального образу "Я", аналізом наявної життєвої ситуації, особистої позиції, власних талантів, здібностей, можливостей, інтегративних особливостей соціального оточення (інститутів держави, сім'ї, любові, дружби, робочого колективу), відношенням до самого себе, до людей, до природи, суспільних обов'язків, усвідомленням набутих соціальних ролей і т.д.

Перспективний вид особистісної рефлексії допомагає усвідомити майбутній образ свого "Я", майбутньої життєвої перспективи, найважливішої життєвої мети, заповітних мрій, близькодосяжних та віддалених цілей, важливих завдань, колосальних чи невеликих можливостей, чітких планів, стратегій, тактик, структурний зміст життєвого проекту індивіда.

На нашу думку, перспективна рефлексія дозволяє досягнути конгруентності життєвому проекту:

- 1) відповідності ентелехеї (передзаданості) – професійній спрямованості особистості;
- 2) цілеспрямованості – мріям, бажанням, мотивації індивіда;
- 3) відповідності методів, способів, засобів, стратегій і тактик проектної реалізації – моральним нормам, життєвим цінностям, і етичним правилам поведінки та естетичі взаємодії у суспільстві;
- 4) забезпечує відповідність каузально-атрибутивності та темпоральності – логіці здорового глузду та адекватності людини.

Провідним критерієм функціонування особистісної рефлексії є «рефлексивний аналіз», що приводить індивіда до нових знань. Він містить три рівні її розвитку: фіксований (високий), занижений і збалансований. Високий рівень рефлексії сам по собі без об'єктивації руйнівний, він роз'їдає все і вся на своєму шляху, триває до безкінечності [6, с. 19]. Пов'язаний з підвищенням особистісної, а не лише ситуативної тривожності. Як зазначає К. Хорні, людина не в змозі при такому положенні ефективно працювати, взаємодіяти чи спілкуватися, тому що наряду в неї починають проявлятися такі негативні властивості, як безпорадність, ірраціональність та безнадійність. Низький рівень блокує розуміння та усвідомлення певних істин і пригальмовує роботу психіки. Найбільш ефективний у самопізнанні, самоствердженні і саморозвитку вважається збалансований рівень.

Оскільки рефлексія не тільки дає знання суб'єкта про себе, свою діяльність але й уявлення про те, як його і його діяльність сприймають інші [4, с. 175, 271]. Під час реалізації свого життєвого проекту індивід отримує безпосередню можливість вчасно і ефективно реагувати на оцінку оточуючих, котрі бачать результат роботи зі сторони. Відповідно, розуміючи рівень ефективності життєдіяльності, у змозі конструктивно коригувати власну діяльність, змінювати страте-

гії індивідуальної поведінки та форми реалізації запланованої мети.

У підходах В.Карпова рефлексивність розглядається як «найважливіша регулятивна складова особистості, що дозволяє їй свідомо будувати свою життєдіяльність» [5, с. 197]. А так як у реалізації проекту фундаментальну роль відіграють механізми мотивації й вольової регуляції, то варто відзначити погляд Л. Рубінштейна, який пише, що воля як здатність людини досягати поставлених цілей в умовах подолання перешкод, проявляється тоді, коли людина здатна рефлексувати по відношенню до своїх потягів, щоб так чи інакше поставитися до них. Для цього індивід має піднятися над ними і, відволікаючись, усвідомити самого себе, як «я» та суб'єкта, у якого можуть бути ті чи інші потяги, але який сам не вичерпується ні яким-небудь одним з них, ні їх сумою, а, підносячись над ними, в змозі зробити вибір. Внаслідок вибору дії визначаються вже не безпосередньо його потягами як природними силами, а їм самим. Виникнення волі, таким чином, нерозривно пов'язане – як сторона або компонент – зі становленням індивіда або суб'єкта, який сам вільно – довільно визначає свою поведінку і відповідає за неї. Таким суб'єктом, здатним до самосвідомості і самовизначення, людина стає через усвідомлення своїх відношень до себе, своїх потягів, до рішень і до інших людей [8, с. 572].

Рефлексія як важливий чинник процесу життєтворчості та саморегуляції дозволяє людині вийти у зовнішню позицію по відношенню до себе, своїх дій, та свідомо регулювати цілі, мотиви, прагнення і поведінку (А. Холмогорова, Б. Зейгарник, Е. Мазур). У процесі саморегуляції розкрити внутрішні резерви, що дадуть відносну незалежність від обставин та забезпечать навіть у найважчих умовах актуалізацію особистісного потенціалу в рамках реалізації життєвого проекту.

Висновки. Рефлексія як психологічний чинник, що впливає на життєве проектування особистості, забезпечує:

- пізнання особистісних смислів, самоідентифікацію, самовизначення (дозволяє зрозуміти, почути, відчути чесно самого себе);
- пізнання оточуючих (відкрити розуміння суспільної думки щодо того, як люди бачать, розуміють, відчувають, оцінюють твій образ, проект і дії);
- супровід планування майбутньої життєвої картини, утворення проекту (планування є обов'язковою умовою рефлексивності особистості, інакше вона приносить руйнуючий вплив, опредметнення результатів рефлексивного аналізу);
- конгруентність, адекватність, цілісність життєвого проекту (відповідність ентелехеї (передзаданості) – професійній спрямованості особистості; цілеспрямованість – мріям, бажанням,

мотивам; методи, способи, засоби, стратегії і тактики реалізації завдань – моральним цінностям, нормам і правилам поведінки та етиці взаємодії у суспільстві; каузально-атрибутивність та темпоральність – логіці здорового глузду людини).

– взаємозв'язок рефлексивності з різноманітними важливими процесами особистості (самовизначенням, самооцінкою, Я-концепцією, адаптацією, інтеграцією, спілкуванням, мисленням, мотивацією, вольовою регуляцією, гнучкістю, творчістю та діяльністю).

Конструктивно пов'язуючи рефлексію із даними психічними процесами і властивостями, можна досягти високої ефективності й результативності у створенні життєвого проекту, його втіленні, реалізації цілей, закладених проектором під час формування майбутньої життєвої перспективи. Як активний чинник самосвідомості, вона дає критичну оцінку проектним структурним елементам і коригує діяльність в ході втілення, опредметнення та реалізації, утворюючи надійний ґрунт для взаємодії в соціумі.

Планування майбутнього в контексті утворення цілей, завдань і стратегій за допомогою рефлексії мають значно більший потенціал успішності, аніж без рефлексивного підходу. Тому що рефлексія є своєрідним «сканером», що додає йому структурної ясності, чіткості і конструктивної сили. Ефективним при проектуванні є рівень рефлексії в середньовираженому оптимумі, у збалансованості, що являє собою центр між особистою високорефлексивністю і арефлексивністю. Високий рівень без опредметнення, як і низький – виконують зворотню дію. Зокрема, підвищують рівень тривожності, ірраціональності й пасивності людини.

У процесі проектування дослідники виділяють її кооперативний аспект, що забезпечує планування спільної діяльності людей, беручи до уваги кординування їх професійно-групових ролей. Комунікативний аспект рефлексії є важливим параметром міжособистісного сприймання та спілкування. В контексті дослідження когнітивних процесів інтелектуального аспекту рефлексії виокремлюють вміння виділяти, аналізувати і співвідносити з предметною діяльністю власні дії. Особистісний аспект рефлексії робить акцент на активізацію принципу саморозвитку, самоорганізації і самообілізації особистості в різних умовах її існування за допомогою осмислення особистісних змістів та образів, з якими ототожнює себе людина. Вони породжують соціально-психологічні новоутворення в різних життєвих умовах і поступово породжують зміни в життєвому регулюванні.

Перспективою нашого дослідження є пошук способів ефективної самопобудови за рахунок коректного професійного самовизначення особистості.

Список літератури:

1. Бахтин М.М. К рефлексии поступка / М.М. Бахтин // Философия и социология науки и техники. Ежегодник. 1984–1985. – М., 1986. – С. 80-160.
2. Выготский Л.С. Мышление и речь : собр. сочинений : в 6 т. Т. 2 / Л.С. Выготский. – М.: Педагогика, 1982. – С. 361.
3. Эмерсон Р.У. Доверие к себе / Р.У. Эмерсон. – СПб.: Питер-Пресс, 1992. – С. 21-43.
4. Загальна психологія. Навч. посіб. / О.П. Сергєєнкова, О.А. Столярчук, О.П. Коханова, О.В. Пасєка. – Київ: Центр учбової літератури, 2012. – 297 с.

5. Карпов А.В. Психология рефлексивных механизмов деятельности [Электронный ресурс] / А.В. Карпов. – Электрон. текстовые данные. – М.: Институт психологии РАН, 2004. – 424 с. – Режим доступа: <http://www.iprbookshop.ru/15605.html>.
6. Проблемы рефлексии. Современные комплексные исследования / отв. ред. И.С. Ладенко. – Новосибирск: Наука, 1987. – 238 с.
7. Перспективні освітні технології : наук метод посіб. / за ред. Г.С. Сазоненко. – Київ: Гопак, 2000.
8. Рубінштейн С.Л. Основы агальной психологии / С.Л. Рубінштейн. – Пітер Ком, 1999. – 720 с. – (Серія «Майстра психології»), 1999.

Широких А.О.

Ровенский государственный гуманитарный университет

РЕФЛЕКСИЯ КАК ФАКТОР ЖИЗНЕННОГО ПРОЕКТИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ

Аннотация

В статье отражены результаты теоретического исследования «рефлексии» как фактора жизненного проектирования личности. Проведен системный анализ понятия в научной литературе и выделены основные подходы к определению его содержательных характеристик. Теоретически обоснованы основные свойства, формы феномена, приведены результаты анализа научных работ, раскрывающих сущность рефлексии как фактора жизненного проектирования личности. Рефлексия определяется как активный фактор, влияющий на образование Я-концепции, самоопределение, самоидентификацию личности, предпосылка создания жизненного проекта, механизм обеспечения конгруэнтности, конструктивности и четкости построения жизненной перспективы.

Ключевые слова: рефлексия, саморефлексия, самосознание, самоопределение, рефлексивный анализ, проект, жизненное проектирование.

Shyrokykh A.O.

Rivne State Humanitarian University

REFLECTION AS A FACTOR IN THE DESIGN OF A PERSON'S LIFE

Summary

The article presents the results of the theoretical study of "reflection" as a personality's life projection factor. The system analysis of the concept in the scientific literature has been carried out, and the main approaches in determining its content characteristics have been pointed out. The basic properties and forms of the phenomenon have been theoretically substantiated. The theoretical analysis of scientific works revealing the essence of reflection as a personality's life projection factor have been done. Reflection has been defined as an active factor affecting the formation of the I-concept, self-determination, personality's self-identification as a prerequisite of life project creation and as a mechanism of ensuring congruence, constructiveness and clarity of life perspective construction.

Keywords: reflection, self-reflection, self-consciousness, self-determination, reflexive analysis, project, life design.

Науковий журнал
«Молодий вчений»

№ 8 (60) серпень 2018 р.

Щомісячне видання

Коректор: В. Бабич
Дизайн: А. Юдашкіна
Комп'ютерна верстка: В. Удовиченко

Контактна інформація редакції журналу.
Поштова адреса: 73005 Україна, м. Херсон,
а/с 20, Редакція журналу «Молодий вчений»
тел.: +38 (0552) 399 530
info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 31.08.2018 р.
Формат 60x84/8.
Папір офсетний. Цифровий друк.
Ум.-друк. арк. 26,97. Тираж 100 прим.
Зам. 0818-69.

Видавництво «Молодий вчений»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
Телефон: +38 (0552) 39-95-30
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5761 від 09.11.2017 р.